

Una xiloteca per compartir coneixement. De l'Empordà i el Conflent a tot Catalunya i Occitània

Albert Mallo i Camprubí, creador i dinamitzador de la comunitat "Rosselló - Alta Cerdanya - Fenolhedès"

L'inici del projecte

Aquesta realització va començar durant un transport de fusta tallada per a la 3a Cuita de forns de rajoler de les Gavarres, que es va fer l'any 2007 a la rajoleria de Can Frigola (<http://bit.ly/1UJKmHY>), a Sant Climent de Peralta (Girona), en el curs de la qual jo vaig recuperar una part d'un om impossible de preservar.

Va ser la meva primera mostra de la col·lecció.

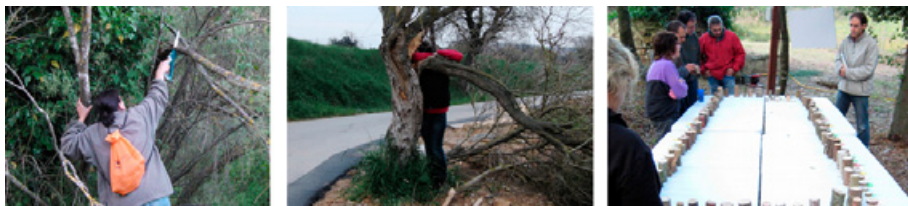
Tres anys més tard, després de les tempestes de neu que van afectar bona part de Catalunya, i especialment les comarques del nord-est del país, vaig poder recollir branques caigudes, sobretot d'arbres singulars o monumentals: en total una trentena d'espècies. Un amic professor de l'institut d'ensenyament secundari Carles Rahola (<http://bit.ly/1ikYx59>), de Girona, les va fer tallar als seus alumnes de l'Aula Oberta.

Estimulat per l'entusiasme generat per la iniciativa i amb l'ajuda d'alguns voluntaris vaig recollir de nou branques d'altres espècies d'arbres i arbusts abatuts per la nevada i també d'algunes plantes invasores. Amb tot això vaig presentar la primera exposició l'any 2011, en la 5a Cuita de forns de rajoler de les Gavarres, que va incloure unes 80 plantes.

Des de llavors l'exposició ha evolucionat molt, tant en el material exposat com en l'àmbit geogràfic de procedència de les fustes.

Actualment disposa del voltant de 700 peces corresponents a 172 tàxons. Des de l'any 2014 la xiloteca té la seu a la sala Sant Genís a Toès entre Valls, al Conflent.

El contingut

La mostra inclou espècies que es poden trobar al nostre país i a Occitània. La majoria són autòctones, però també n'hi ha algunes de foranes que es planten o bé són invasores al territori (arbres i arbusts ornamentals o d'explotacions forestals, fruïteres, etc.).

Hi ha fins a tres tipus de talls de fusta (horitzontal, vertical i diagonal), que permeten observar les característiques morfològiques internes de les espècies exposades. Aquests talls ens serveixen per determinar-les, saber-ne l'edat, el seu estat de salut, si creixen rectes o tortes, i moltes altres coses més.

La presentació també incorpora una fitxa amb el nom científic, català, francès i anglès i els usos trobats, un codi QR a la fitxa del tàxon al web floracatalana.net i, quan ha estat possible, trossos de llenya per ajudar a apreciar les característiques morfològiques externes de la planta, serradures procedents de les operacions de tall, petits objectes elaborats amb la fusta en qüestió i un quadre d'imatges per ajudar a interpretar millor el material exposat.

Les peces s'han obtingut d'arbres, arbusts i mates que s'han fet malbé per fenòmens meteorològics o bé de materials procedents de treballs de poda, de neteges de camins, carreteres, línies d'alta tensió o de marges de rius, d'esclarissades forestals o de treballs de control de plantes invasores. Algunes s'han obtingut de branques trencades d'arbres singulars o monumentals.

El perquè de tot plegat

Des de fa anys dedico el meu temps lliure a les plantes i als arbres des del particular punt de vista de l'etnobotànica. Fa més d'una dècada vaig començar a proposar de manera regular sortides botàniques i etnobotàniques on vivia en aquell moment (a l'Empordà) per compartir el coneixement que anava acumulant sobre les plantes. Aquestes activitats varen donar lloc a un projecte de gran abast, Floracatalana (<http://floracatalana.net>), inicialment anomenat Floragavarres, que iniciarem en Jaime Iniesta (<http://jaimeiniesta.com/>), l'Almudena Garcia (<http://murtra.net/>), en Josep Maynes i jo mateix. Un projecte lliure i gratuït d'identificació botànica i de sabers sobre els usos de les plantes que vaig dirigir fins al 2014.

Un cop instal·lat al Conflent per seguir els treballs de Floracatalana, va ser el moment per donar un nou impuls al projecte de les fustes iniciat temps enrere en veure la gran quantitat d'espècies útils en fusteria sense explotar o bé trossejades i abandonades als costats dels rius, dels camins i de les línies elèctriques. Disposar d'una exposició prou

Pineta boscaira, Pinetier salvatge, Wild pear

Pinus commis L, *subsp. parviflora* (L.) Ehrh.

Es molt apreciat per fabricar mobles fets, especialment muntats de vent i d'altres tipus, per saber figures i escultures, etc. Són la fusta, caducifolia, agudada i altres varietats de castany, castanyells i altres instruments de trèvol, diapasons, notes de piano, pinets per violins, gaitarers, contrabaixos i flauts, etc. La fusta produïda feta especials que es fa servir per fer cançons i tabacs.

Pineta boscaira, Pinetier salvatge, Wild pear

Pinus commis L, *subsp. parviflora* (L.) Ehrh.

Tres aptituds per fabricar des mobles de tipus, des instruments, en particular a vent, per saber des figures i des escultures, etc. On en fan de pinetier, des castanyells, des agudades i d'altres instruments de cordes, des manchers de pinetier i des pinetiers, des diapasons i notes de piano, des gaitarers, des contrabaixos, des flauts, etc. La fusta produïda feta especials que es fa servir per fer cançons i tabacs.

completa sobre la temàtica de les fustes i les plantes llenyoses de Catalunya i Occitània m'ajudaria en les tasques de recerca d'etnobotànica, com Floracatalana, i al mateix temps seria un valuós instrument per donar a conèixer els usos en procés de desaparèixer d'un gran grup d'espècies, i vulgaritzar-los. Potser això també ajudaria una mica a recuperar l'economia local malmesa de molts vilatges del Conflent o d'altres llocs, alhora que seria una eina per fomentar el respecte per la natura, vaig pensar.

L'objectiu era clar, però aquesta vegada a través de les fustes, un material molt proper en les nostres vides per la gran quantitat de productes que en són fets o bé que l'incorporen. Estimular la recuperació de tradicions, promoure el respecte per la natura i la cultura, així com l'elaboració de productes locals genuïns com a millor via per al desenvolupament sostenible de l'entorn, mostrar la gran diversitat d'espècies que s'han utilitzat o es poden utilitzar, i retrobar usos antics i actuals no registrats varen ser alguns dels objectius que em vaig proposar d'assolir en aquesta nova proposta per fer córrer de nou coneixement oblidat.

Les animacions realitzades en diversos indrets de les comarques gironines, el Conflent i a la festa dels Simples de l'any 2014 (<http://www.syndicat-simples.org>) a Fleury la Montagne, a la Borgonya, van evidenciar que l'exposició feia reviure l'interès per les fustes i pels oficis en procés de perdre's o perduts del sector. Probablement sigui útil, doncs, per promoure un retorn a certes activitats, com tornejat o d'altres.

D'altra banda, l'interès que ha suscitat en les persones que l'han visitada, estimulades per les peces exposades o per les informacions que s'ofereixen, ha fet que aquestes m'expliquessin un munt de coses (usos, noms de les plantes, històries, dites, etc).

Aquestes experiències, doncs, m'han fet redissenyar altra vegada la presentació perquè inclogui noves informacions, més peces i perquè pugui ser fàcilment traslladada. Per tant, molt més útil per estimular i motivar més persones i per educar en molts més àmbits, ja que penso que hi ha molt per fer dins d'aquest treball de conservació dels usos de les plantes.

Podeu visitar la mostra a la sala Sant Genís, a Toes entre Valls, concertant la visita als telèfons següents: +33 468 97 06 96 (ajuntament), +33 611 03 75 00 (casa rural) i +33 608 33 67 84 (bar La Caranca). Al web www.albert-mallol.cat s'ofereix informació complementària quan la mostra viatja a algun indret del territori per ser-hi exposada temporalment.

Listat de tàxons de què disposa la xiloteca actualment:

Nom	Número de mostra	Nom en català	Nom	Número de mostra	Nom en català
Ulmus minor Mill.	1	Om	Salix matsudana Koidz.	60	Salze Xinès
Olea europaea L. var. europaea	2	Olivera	Punica granatum L.	61	Magraner
Spartium junceum L.	3	Ginesta	Acer campestre L.	62	Auró blanc
Prunus dulcis (Mill.) D. A. Webb	4	Ametller	Viburnum tinus L. subsp. tinus	63	Marfull
Quercus pubescens Willd.	5	Roure martinenc	Buddleia davidii Franch.	64	Budleia
Celtis australis L.	6	Lledoner	Salix purpurea L.	65	Salze vimener
Pistacia lentiscus L.	7	Llentiscla	Pyrus spinosa Forssk.	66	Perelloner
Rhamnus alaternus L.	8	Aladern	Acer monspessulanum L.	67	Auró negre
Fraxinus angustifolia Vahl	9	Freixe de fulla petita	Acacia longifolia (Andrews) Willd.	68	Mimosa de cuc
Vitex agnus-castus L.	10	Aloc	Agave americana L.	69	Atzavara
Acacia dealbata Link.	11	Mimosa	Pinus pinaster Aiton	70	Pinastre
Eriobotrya japonica (Thunb.) Lindl.	12	Nesprer	Pinus pinea L.	71	Pi de llei
Melia azedarach L.	13	Mèlia	Myrtus communis L.	72	Murtra
Acacia melanoxylon R. Br.	14	Acàcia de fusta negra	Phillyrea angustifolia L.	73	Aladern de fulla estreta
Buxus sempervirens L.	15	Boix	Quercus suber L.	74	Alzina surera
Eucalyptus globulus Labill.	16	Eucaliptus	Lavatera arborea L.	75	Malva arbòria
Pittosporum tobira (Thunb.) Aiton	17	Pitòspor	Prunus avium (L.) L.	77	Cirerer
Morus alba L.	18	Morera de cucs	Salix alba L.	78	Salze blanc
Gleditsia triacanthos L.	19	Acàcia de tres punxes	Evonymus europaeus Mill.	79	Evònim
Ceratonia siliqua L.	20	Garrofer	Catalpa bignonioides Walt.	80	Catalpa
Cupressus sempervirens L.	21	Xifrer	Adenocarpus telonenis (Loisel.) DC.	81	Escruixidor
Prunus cerasifera Ehrh.	22	Mirabolà	Cistus monspeliensis L.	82	Estepa negra
Crataegus monogyna Jacq.	23	Espinàs	Calicotome spinosa (L.) Link subsp. spinosa	83	Argelaga negra
Juniperus communis L. subsp. communis	24	Ginebró	Broussonetia papyrifera (L.) Vent.	84	Morera de paper
Diospyros virginiana L.	25	Persimó	Ailanthus altissima (Mill.) Swingle	85	Vernis del Japó
Cornus sanguinea L.	26	Sanguinyol	Pistacia terebinthus L.	86	Nogueraola
Prunus domestica L.	27	Pruner	Ligustrum vulgare L.	87	Olivereta
Platanus orientalis L. var. acerifolia Dryand	28	Plataner	Rosmarinus officinalis L.	88	Romani
Alnus glutinosa (L.) Gaertn.	29	Vern	Sambucus nigra L.	89	Sàüquer
Populus nigra L.	30	Pollancre	Arundo donax L.	90	Canya
Quercus ilex subsp. ilex	31	Alzina	Daphne gnidium L.	91	Matapoll
Corylus avellana L.	32	Avellaner	Juglans regia L.	92	Noguer
Laurus nobilis L.	33	Llor	Clematis vitalba L.	93	Vidalba
Ficus carica L.	34	Figuera	Genista triflora Rouy	94	Ginesta de sureda
Quercus coccifera L. subsp. coccifera	35	Garric	Sorbus torminalis (L.) Crantz	95	Moixera de pastor
Erica arborea L.	36	Bruc boal	Ilex aquifolium L.	96	Grèvol
Arbutus unedo L.	37	Cirerer d'arboç	Quercus petraea (Matt.) Liebl.	97	Roure de fulla gran
Populus alba L.	38	Àlber	Sarothamnus arboreus (Desf.)		
Robinia pseudoacacia L.	39	Escàcia	Webb subsp. catalaunicus		
Hedera helix L.	40	Heura	(Webb) C. Vicioso	98	Ginestell Català
Tilia X vulgaris Hayne	41	Til·ler comú	Genista linifolia L. subsp. linifolia	99	Ginesta linifolia
Pinus radiata D. Don	42	Pi insigne	Citrus aurantium L.	100	Tàronger agre
Cedrus deodara (D. Don) G. Don.	43	Cedre de l'Himalàia	Diospyros kaki L. f.	101	Caqui
Cupressus arizonica Greene	44	Xiprer blau	Mespilus germanica L.	102	Nespler
Ulmus pumila L.	45	Om de Sibèria	Schinus molle L.	103	Pebrer bord
Juniperus oxycedrus L.	46	Càdec	Colutea arborecens L.	104	Espantallops
Pinus halepensis Mill.	47	Pi blanc	Ferula communis L.	105	Canyaferla
Prunus avium (L.) L. var. sylvestris	48	Cirerer sylvestre	Cistus albidus L.	106	Estepa blanca
Phillyrea latifolia L.	49	Aladern de fulla ampla	Populus tremula L.	107	Tremol
Sorbus domestica L.	50	Server	Cydonia oblonga Mill.	108	Codonyer
Salix atrocinerea Brot.	51	Gatell	Vitis vinifera L.	109	Vinya
Salix elaeagnos Scop. subsp. angustifolia (Cariot) Rech. f.	52	Sarga	Juniperus phoenicea L.	110	Savina comuna
Fagus sylvatica L.	53	Faig	Pyrus communis L. subsp. pyrastrer (L.) Ehrh.	111	Perera boscana
Acer opalus Mill.	54	Blada	Pyrus malus L.	112	Pomera
Pinus sylvestris L.	55	Pi roig	Ziziphus jujuba Mill.	113	Ginjoler
Paliurus spina-christi Mill.	56	Espinavessa	Thymelaea hirsuta (L.) Endl.	114	Bufalaga marina
Tamarix africana Poirlet	57	Tamariu africà	Coronilla valentina L. subsp. glauca (L.) Batt. In Batt. et Trab.	115	Carolina
Castanea sativa Mill.	58	Castanyer	Cercis siliquastrum L.	116	Arbre de l'Amor
Acer negundo L.	59	Negundo	Hibiscus syriacus L.	117	Hibisc de Síria

Nom	Número de mostra	Nom en català	Nom	Número de mostra	Nom en català
Laburnum anagyroides Medik.	118	Banús fals	Tipuana tipu (Benth.) Kuntze	146	Tipuana
Picea abies L. (Karsten) subsp. abies	119	Avet	Genista balansae (Boiss.)		
Amelanchier ovalis Medik.	120	Pomerola	Rouy subsp. europaea (G. López et		
Fraxinus excelsior L.	121	Freixe de fulla grossa	C. E. Jarvis) O. Bolòs et Vigo	147	Bàlec
Betula pendula Roth	122	Bedoll	Bupleurum fruticosum L.	76	Matabou
Pinus mugo Turra subsp.			Acacia pycnantha Benth.	148	Mimosa daurada
uncinata (Ramond ex DC. in Lam. et			Osyris alba L.	149	Ginestó
DC.) Domin	123	Pi negre	Atriplex halimus L.	150	Salat blanc
Sorbus aucuparia L.	124	Moixera de guilla	Pyrus communis L. subsp. communis	151	Perera
Larix decidua Mill.	125	Cedre d'olor	Acacia saligna (Labill) H. L. Wendl.	152	Mimosa blava
Salix caprea L.	126	Salenca de muntanya	Cytisophyllum sessilifolium (L.) O. Lang	153	Ginesta sessilifòlia
Tilia platyphyllos Scop.	127	Til·ler de fulla gran	Thymus vulgaris L.	154	Frigola
Prunus mahaleb L.	128	Cirerer de Santa Lúcia	Lavandula latifolia Medik.	155	Barballó
Acer platanoides L. subsp. platanoides	129	Erable	Limoniastrum monopetalum (L.) Boiss.	156	Salat de flor
Pyracantha angustifolia (Franch.) C. K. Schneid.	130		Medicago arborea L.	157	Alfals arbori
Thuja orientalis L.	131	Tuia oriental	Sarothamum scoparium (L.) Wimm.		
Cedrus atlantica (Endl.) Carrière	132	Cedre de l'Atlas	ex Koch subsp. scoparium	158	Gódua
Ulmus glabra Huds.	133	Oma	Viburnum lantana L.	159	Canzellatge
Rhamnus alpina L. subsp. alpina	134	Púdol	Taxus baccata L.	160	Teix
Lonicera xylosteum L.	135	Xuclamel xilosti	Arctostaphylos uva-ursi (L.) Spreng.	161	Boixerola
Prunus spinosa L.	136	Aranyoner	Sambucus racemosa L.	162	Sauç vermell
Abies alba Mill.	137	Avet	Aesculus hippocastanum L.	163	Castanyer d'Índia
Sorbus aria (L.) Crantz	138	Moixera blanca	Staeheleina dubia L.	164	Pinzell
Cistus laurifolius L.	139	Estepa de muntanya	Schefflera arboricola (Hayata) Merrill	165	
Abies grandis (Douglas ex D. Don) Lindl.	140	Avet de Vancouver	Phyllostachys viridis (R.A.Young) McClure	166	Bambú
Pinus nigra Arnold subsp. nigra	141	Pinassa austríaca	Araujia sericifera Brot.	167	Miraguà de jardí
Juniperus sabina L.	142	Savina de muntanya	Magnolia grandiflora L.	168	Magnòlia
Genista scorpius (L.) DC. in Lam.			Ulex parviflorus Pourr. subsp. Parviflorus	169	Gatosa
et DC. subsp. scorpius	143	Argelaga	Phlomis fruticosa L.	170	Salvió de jardí
Acer pseudoplatanus L.	144	Fals plàtan	Ligustrum lucidum Aiton f.	171	Troana matisada
Pseudotsuga menziesii (Mirb.) Franco	145	Avet de Douglas	Bougainvillea sp.	172	Buguenvil·lea

Espero que l'exposició us agradi i us sigui útil.

Síntesi:

Xiloteca itinerant, exposició educativa sobre les fustes de Catalunya i Occitània. L'exposició presenta actualment 172 espècies d'arbres, arbusts i mates llenyoses de Catalunya i Occitània, majoritàriament de l'Empordà i del Conflent, numerades per ordre cronològic de la data de recol·lecció. Les branques, més o menys grosses, es presenten en tres tipus de talls, horitzontal, vertical i a 45 graus, que en silvicultura permeten la determinació dels arbres. Cada exemplar és polit i acompanyat d'un full informatiu en català i francès presentant els diferents usos tradicionals i moderns de les fustes. Per exemple, l'argentis va ser utilitzat per als forns de pa i la perera silvestre per fumar carn. Cosa que estimula la curiositat dels visitants.